

Т. В. Кондрашова

ГЕТЬМАНАТ П. СКОРОПАДСЬКОГО ТА СТАВЛЕННЯ ДО НЬОГО УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ЕСЕРІВ

Із самого початку становлення сучасної України як незалежної держави, питання її політичного розвитку в першій чверті ХХ сторіччя, стали активно привертати увагу дослідників. Почався перегляд багатьох сторінок історії України, також і діяльність гетьманату П. Скоропадського в 1918 році. Перш за все були повернуті до життя ґрунтовні роботи видатних політичних діячів і разом із тим перших істориків етапу боротьби за національне відродження в 1917-1920 роки. Це праці М. Грушевського, В. Винниченка, П. Христюка, М. Шаповала та ін. По-друге, сучасною українською історіографією накопичено значний документальний матеріал, написано оригінальні праці з історії української держави П. Скоропадського. Упродовж останнього десятиріччя вагомий внесок в історію гетьманату П. Скоропадського зробили Р. Ветров [1], В. Солдатенков [4], С. Волков [2].

Ставлення різних політичних партій до Української держави П. Скоропадського в 1918 році є дуже важливим в українській історіографії. Якщо позиції, які займали українські політичні партії, досить з'ясовані, то майже зовсім на наш погляд, не розкрито питання про ставлення російських есерів до гетьманату П. Скоропадського. Цьому і присвячено дану роботу.

29 квітня 1918 року стало переломним днем в історії української національної революції. У цей день німці остаточно розігнали Центральну раду, яка назавжди поринула в небуття, залишивши яскравий слід в історії революції в Україні. Представники німецького уряду пішли на змову з представниками поміщицького класу та громадсько-політичних організацій, було вирішено скликати в Києві з'їзд хліборобів, який повинен був обрати гетьмана. Усе було зроблено так, що німці були ніби осторонь.

Німці відпустили близько 15 млн. карбованців на цей з'їзд. З'їзд відбувся в Києві. На нього з'їхалося понад 9 тис. хліборобів, та 15(28) квітня було обрано гетьмана України генерала П. Скоропадського. Під час з'їзду в Києві частина делегатів з'їзду відмовилася

від обрання гетьмана, але вибір П. Скоропадського був визнаний німцями [3, 200]. Навколо П. Скоропадського згуртувалися всі антисоціалістичні елементи України, починаючи з поміщиків та закінчуючи заможними селянами — “хліборобами” [5, 48].

Українська держава П. Скоропадського — це друга, за рахунком, форма і тип українських держав періоду національної революції. Уся влада зосереджувалася у гетьмана. Це була авторитарна влада. У державі зберігався устрій буржуазно-поміщицького ладу. Разом із тим в Україні, фактично, діяло дві влади: одна — офіційно, влада гетьмана, друга — фактично, німецьких окупантів.

Слід також сказати, що П. Скоропадський створював новий уряд переважно з русифікованих фахівців, які відстоювали відновлення федеративних стосунків із Росією. За дорученням гетьмана П. Скоропадського 3 травня 1918 року було сформовано Раду міністрів. Із 16 членів уряду 12 за походженням були українцями, але всі вони (за винятком тільки Д. Дорошенка) були представниками проросійської політичної еліти і орієнтувалися на єдину і неподільну Росію. Урядом було заборонено з'їзди демократичних сил: Всеукраїнський з'їзд міст, Всеукраїнський селянський з'їзд. Під час правління гетьмана П. Скоропадського проводилася певна національна політика — політика примирення націй, що проживали в Україні. Щоправда про гарантування прав різних національностей на вільний розвиток у програмних документах гетьмана не згадувалося. Гетьманська влада не була ані націоналістична, ані антиросійська. Це давало можливість мати деякі надії на неї, що вона із часом може звільнити від більшовиків та підняти всю Росію [5, 5]. Гетьманський уряд добився особливих успіхів на терені освіти і науки, культури, на міжнародній арені в справі визнання України як суверенної держави багатьма європейськими країнами тощо.

Відомо, що П. Скоропадський сподівався, що йому вдасться побудувати державну владу на засадах рівномірної участі всіх суспільно-політичних класів у житті України. Це було марним.

Представники всіх лівих сил виступили проти влади гетьмана і його політики. Майже весь табір української національної демократії став в опозицію до нового режиму. Таким чином гетьманська політика з самого початку протиставила себе широким масам українського населення, яке починало розгортати збройну боротьбу

проти німців та гетьмана П. Скоропадського. Усі демократичні, прогресивні, революційні та соціалістичні партії заявили про своє опозиційне ставлення до нової влади [1, 64].

Проти нової влади висловився II Всеукраїнський селянський з'їзд, що відбувся нелегально 8-10 травня 1918 року в Голосіївському лісі під Києвом. З'їзд висловив рішучий протест проти окупаційної влади і гетьманщини, яка підтримується лише невеликою купкою землевласників і капіталістів, ворожих до всіх здобутків революції і УНР. II Всеукраїнський робітничий з'їзд, проведений майже одночасно з селянським, відбувся 13-14 травня 1918 року теж нелегально у Києві. З'їзд також вирішив вести рішучу боротьбу з гетьманською владою за відродження УНР [4, 75-77].

Приблизно таке ж явище відбувалося і в таборі російських соціалістичних партій. Ліві російські есери і вся партія лівих есерів-інтернаціоналістів не визнавали Брестського миру, закликали до рішучої боротьби, за відродження радянської влади, як влади самих трудящих. Вони також продовжували співробітництво з більшовиками. Загальноросійська партія лівих есерів розглядала режим гетьманщини як контрреволюційний, який реставрував старий буржуазно-поміщицький лад. Дуже активну позицію займали ліві російські есери. Вони брали участь у збройному повстанні у Києві, керували деякими партизанськими загонами, які вели збройну боротьбу, підтримували Директорію та тісно співробітничали з лівими українськими есерами — боротьбістами. Ліві російські есери почали створювати свою нову партію — партію борбистів (УПЛСР). Праві російські есери, особливо Києва та Південно-Західного регіону, засуджуючи на словах германський імперіалізм, на ділі проводили політику співробітництва з гетьманською владою, підтримували її уряд [1, 64-65].

На 1-му (установчому) з'їзді Компартії більшовиків України, який відбувся 5-12 липня 1918 року в Москві, було розглянуто доповідь В. Затонського з питанням про ставлення до інших політичних партій і прийнято рішення, де говорилося, що не може бути “ніякого співробітництва з дрібнобуржуазними партіями (меншовиків, російських та українських есерів, українських соціал-демократів, бундівців тощо)” і говорилося про “безпощадну боротьбу з ними” [2]. Це рішення містило, на наш погляд, хибні положення. Воно не вра-

ховувало, що в період гетьманщини майже всі російські та українські соціалістичні партії зробили значний поворот вліво, закликали до боротьби з новою владою. Більше того, у цих партіях виникли вже ліві течії, які самі шукали співробітництва з більшовиками заради спільної боротьби.

Слід підкреслити, що хоч, як не було парадоксальним, але у новій українській гетьманській державі майже весь табір української національної демократії став в опозицію до нового режиму. У тому числі українські есери відмовилися від співробітництва з режимом. 13-16 травня 1918 року нелегально відбувся з'їзд Української партії соціалістів-революціонерів, яка була найбільш численною і впливовою у масах. Обговорення нової тактики викликало надзвичайно бурхливі дебати, що призвело до розколу партії на дві частини. Праве крило вважало революцію закінченою і висловлювалось за здійснення більш поміркованої політики. Вони були готові піти на компроміс із гетьманським урядом. Ліве крило значно переважало на з'їзді. Вони, навпаки, закликали УПСР піти в підпілля. Ліві українські есери гостро критикували всю попередню діяльність партій і шукали скорішого порозуміння з більшовиками заради спільної боротьби з “контрреволюційною гетьманщиною” і німецькими окупантами [4, 79-82].

Таким чином улітку 1918 року в Україні виникли фактично всі умови для створення єдиного табору всіх антигетьманських сил. Але цього не сталося. Ліві російські есери, ліві українські есери та більшовики продовжували розгортати безкомпромісну партизанську боротьбу проти німецьких окупантів та гетьманату. Ідейне і організаційне керівництво здійснювали партії: більшовиків, ліві українські есери та ліві російські есери та інші. Німці, користуючись своєю численною перевагою, придушили розрізнені виступи.

Наприкінці жовтня — на початку листопада 1918 року боротьба між національно-патріотичними і проросійськими силами в державі досягла свого апогею. Гетьман зробив свій остаточний вибір на користь проросійськи зорієнтованих сил. Це був цілком антиукраїнський і реакційний уряд.

Праві есери проводили політику визнання влади П. Скоропадського. Наприкінці осені політична ситуація в Україні знов круто змінюється. Поразка країн Четвертого союзу в 1-й Світовій війні,

революції в Австро-Угорщині і Німеччині, новий підйом повстансько-партизанської війни, криза влади створили умови для остаточного повалення гетьманського режиму, що сталося в середині листопаду — грудні 1918 року.

Якщо зробити висновки діяльності міністерства гетьмана Скоропадського з травня до половини жовтня, то міністерство не було сепаратистським та антиросійським, воно жило надією на відродження Росії та всіма засобами хотіло допомогти Росії на шляху до цього відродження. Міністерство всіма засобами підтримувало Україну в її боротьбі з анархією та надавало простір для розвитку її культурних сил. Було надано багато доказів про повагу до української мови та слова. Україна була дуже бідною культурними силами, необхідними для життєво стверджуючої роботи, для відповідальної роботи було потрібно багато спеціальних технічних знань, тому для заняття деяких важливих постів була вимушена по необхідності звертатися до неукраїнських елементів. Винувата в цьому вся попередня історія, а не П. Скоропадський. Напрямок гетьмана Скоропадського та його міністерства у своїй основі був ліберально-демократичним. Переслідувались цілі, які мали на увазі добробут усієї маси населення, усіх верств та класів. Правда, міністерство внутрішніх справ іноді застосовувало репресивні засоби, але це був такий час, коли усяка м'якість розглядалась як слабкість влади.

Література:

1. *Ветров Р. І., Донченко С. П.* Політичні партії України в першій чверті ХХ століття (1900-1925 рр.). — Дніпропетровськ — Дніпродзержинськ. — 2001. — 244 с.
2. *Первый съезд Коммунистической партии (большевиков) Украины.* Протоколы. — К., 1988. — С. 155-164, 189-190.
3. *Революция на Украине.* По мемуарам белых. — М., 1930. — 437 с.
4. *Солдатенков В. Ф.* Українська революція. Концепція та історіографія. (1918-1920рр). — К., 1999. — 973 с.
5. *1918 год на Украине.* Док. истор. наук С. В. Волков. — М., 2001. — 414 с.